

nunc breve et exiguum, ut (Ps. CXLIII): *Homo vanitati similis factus est: dies ejus sicut umbra praetereunt;* nunc, plenum misericordia, ut (Job, XIV): *Homo natus de muliere, brevi viens tempore, repletur multis misericordiis.* Qui quasi flos egreditur, et conteritur, et fugit velut umbra. Horum, igitur, diuinorum vitao ea, quae illis agnata et conjuncta sunt, mala lenit Deus in his, quibus id concessit, ut, sine cura et sollicitudine, in moderata copia et usu istorum bonorum laetatio animo vitam traducant. Et quamquam hoc ita sit, moderatum usum divitiarum probari a Salomonem hoc loco, tamen intelligi debet per Salomonem Spiritum Sanctum, his rerum sensibilium vocibus et imaginibus, erigere nos et inducere ad quaerendum altius aliud et praestantius laetitiae et deliciarum genus, quod in vera cordis laetitia consistit ea, quae ex Dei cultu et Christi fide et charitate percipitur. De qua laetitia Paulus (*ad Philippiens*, IV): *Gaudete in Domino semper, iterum dico: Gaudete, et (n. Cor., VI): Quasi tristes, semper autem gaudentes;* quae et ponitur inter fructus spiritus (*ad Galatas*, V): *Pax et gaudium.* Nam, sicut Sacrae Litterae pacem animi interiorem, quae in justificatione et affectuum extinctione consistit, exprimere solent per voces et imagines, quae externam hanc pacem significant, ut in illo (*Esaiæ*, XI): *Habitabit lupus cum agno, et non nocebunt in monte sancto meo,* et alibi: *Confabulant gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces;* et sicut vitae venturae felicitatem atque opes imagine civitatis aureac atque gemmeac significant, ut Joannes fecit (*Apoc.*, c. XXI); sic, cibi et potius nominibus, imagineque ejus laetitiae, quae ex cibo et potu percipitur, hoc loco inuit veram illam cordis laetitiam, quam ex pietatis cultu, qui est verus animorum cibus, percipiunt justi viri. Quae, certe, verum hominis bonum est, veraque illius pars.

CAPUT VI

I.—Est et aliud malum, quod vidi sub sole, et quidem frequens apud homines.—2.—Vir, cui dedit Deus divitias, et substantiam, et honorem, et nihil deest animae sue ex omnibus, quae desiderat; nec tribuit ei Deus potestatem, ut comedat ex eis, sed homo extraneus vorabit illud. Hoc vanitas et magna miseria est.

Adhuc Salomon insistit in demonstranda vanitate divitiarum, idque non sine causa. Sed quia sciebat homines, maxima ex parte, earum studio capi, et eas pro magno et vero bono habere; ideo, quo nos ab earum studio dimovet, ei pluribus verbis insistit, nihilque praetermitit eorum, quae contra opes et earum studium dici possunt. Et quoniam quispiam posset dicere eorum quidem, qui in parandis aut conservandis opibus labores et molestias subeunt, non esse eligendam vitam; at eorum, qui opibus circumfluent, et omnia illis pro voto succedunt, esse expetendam et praedicandam; ideo, ut doceret, ne in hoc quidem vitae genere esse aliquid solidum, et firmum, et magnopere expetendum bonum, dicit saepè etiam hujusmodi beatis et copiosis accidere, ut postquam divitias congesserunt maximas, omniaque illis pro voto successere, varisi rationibus impediti atque prohibiti, fructum ex eis capere nullum possint. Itaque, divitiam describit, omni ex parte florentem atque felicem, et cui plane nihil desit, dicens: *Vir, cui dedit deus divitias, et substantiam, et honorem, nam sunt nonnullae divitiae sordidae, et nihil deest animae sue ex omnibus, quae desiderat.* At tali homini, tam copioso, tam locupleti, tam splendido, tam felici atque

beato, quid, quaeo, accidat illi, vitam quod acerbam efficiat, aut vero felicitatem contaminet? Quid? NEC TRI-
BUIT DEUS POTESTATEM, UT COMEDAT EX EIS; id, autem,
est, quia saepe accidit, ut in media ipsa rerum copia,
inops sit, ut quo tempore eis uti debuisset, potestas utendi
illi subtrahatur. Id quod pluribus modis evenire potest, et
certe evenire solet variis rationibus. Nam alii, quamvis
divites sint, propter ipsum animi parcitatem et tenaci-
tatem, congestas opes attingere non audent. Quales sunt
omnes avari, de quibus praecclare quidam: «Avaro tam
debet quod habet, quam quod non habet.» Alii, etsi divi-
tias abundant, corpore sunt imbecillo et infirmo, quo fit, ut
fructum ex sua copia nullum capiant. Alii, porro, numquam
iis quae habent contenti, alias majores quaerunt opes;
itaque, mercatura et navigationibus distracti, partis num-
quam fruuntur. Aliis, vero, id evenit, ut quo tempore ma-
xime suis bonis uti debuissent, mors nec opinato incidens,
illorum spes frustretur. Quemadmodum illi accidit, de quo
Christus: *Stulte, hac nocte repetent animam tuam a te; et
haec quae parasti, cuius erunt?* Ex quo concluditur, quod
tot modis eripi nobis potest, atque infractus sumus, non
esse tale, in eo ut hominis bonum sit constitendum. Sed
advertisi, primo, in hac sententia debet, quod dicit: *Est VIR
CUI DEDIT DEUS DIVITIAS.* Nam ex eo intelligi potest, Spiritu
Sanctum nobis persuadere velle, omnia nobis a Deo
dari atque tribui. Nam si opes, in quibus inquirendis tan-
tum curiae ponimus, docuit a Deo nobis dari, quid ne alius
censemund est? Sed cur id nobis cupit esse persuasum?
Quia ea persuasio atque cogitatio multum valet ad vitam
in officio continentiam. Nam qui cogitarit se quae habet,
ex Dei dono et largitate habere, gratificari ut ipsi Deo in
usu earum rerum velit, ab ipsa cogitatione inducetur, vel
ut se gratum ostendat, vel ut ejus munificentiam magis in
se provocet. Nam beneficii accepti consideratio natura gig-
nit in eo, qui cogitat, gratificandi ei, a quo accepit, desi-

derium, ut liquet in illo psalmi (cxv): *Quid retribuam Domi-
no, pro omnibus quae retribuit mihi?* et similiter (Psal. cxi)
cum, ista persuasione et consideratione inductus (David),
professus esset, dicens: *Omnia a te expectant, ut des illis ci-
bum in tempore. Aperis tu manum tuam, et omnia implebun-
tur benedictione,* statim addit grati animi sui eam, quae ex
ista cogitatione sequitur, testificationem subjungens: *Sit glo-
ria Domini in saecula.* Sed neque illud est praetermittendum,
quod addit: *NEC TRIBUIT DEUS POTESTATEM, UT COMEDAT
EX EIS.* Nam eo significat, non solum ipsas res, sed et eaurum
usum a Deo nobis esse tribuendum. Porro, quod de divite,
eui non datur a Deo, suis ut possit uti opibus, quodque de
istis corporis divitias iterate dicit, id ad aliud melius divi-
tiarum transferri potest genus, nempe ad rerum cognitionis
atque sapientiae opes. Nam et in hoc genere, idem saepe
malum accidit, ut qui sapientiae opibus circumfluit, quique
omnium scientiarum latebrorum persercuratus est, acutissimo
ingenio et studio soleri praeditus, is, quod ad bene beatice
vivendum attinet, ista, sibi concessa, tot et tantarum
rerum cognitione nesciat uti. Itaque, non datur illi, ut co-
medat ex his opibus. Nihil, enim, ex eo quod cognoscit ad
se transfert: nihil ad suos regendos affectus convertit; sed
est, ut Paulus apte et eleganter scripsit (I. Cor., XIII), *si-
cuit aes sonans, et quasi cymbalum tinniens.* Sed pergit:

3.—*Si generit quispiam centum liberos, et vixerit multis annos,
et plures dies aetatis haberit, et anima illius non utatur bo-
nis substantiae sue, sepulturaque careat, de hoc ego pro-
nuntio, quod melior illo sit abortivus.*

Docet fructum istorum bonorum non in possessione, sed
in usu esse positum. Nam, inquit, si quis et filii abundet,
et diutissime vivat, et divitias affluat, si tamen eis uti aut
nesciat, aut non possit, et ad extremum, ad summam re-
dactus paupertatem, ignobilis jaceat, quid illi profuerit,

tantum et vixisse et possedisse? immo, quid illo miserius esse possit? DE HOC, inquit, EGO PRONUNTIO, QUOD SIT ME-LIOR ILLO ABORTIVUS. Quia, ut inquit Hieronymus, nec mala, nec bona vidit; hic, autem, cum bona possedisset, bonis frui prohibitus est. Itaque, ex vita atque opum possessione atque usu nihil, praeter molestias et aegritudines, cepit. Quod, autem, dicit: SEPULTURAQUE CAREAT, id, ut Hieronymo et Chaldaico Paraphrasti videtur, ad hujus hominis vel parcitatem vel infelicitatem augendam et amplificandam pertinet. Significatur, enim, eo, aut ita parcus animus, ut nec vivo sibi, nec mortuo, utiles esse divitiae velit; aut, certe, ita infelix ac miser, ut amissis facultibus universis, funus illius nemo procuret, omninoque insepolitus, aut certe inglorius jaceat. Nam sepulturae nomine, quae hominis vita functi memoriam apud vivos commendant, atque celebrem reddunt, in his significari solent Litteris. Quare subjugit:

4.—Frusta enim venit, et pergit ad tenebras, et oblione debitur nomen ejus.—5.—Non vedit solem, neque cognovit distantiam boni et mali.—6.—Etiam si duobus millibus annis vixerit, et non fuerit perfrutus bonis. Nonne ad unum locum properant omnia?

Nam quod abortivum fetum isti diviti, de quo agit, praeluterat, id collatione confirmat. Etenim, inquit, hic abortivus, quem dico, FRUSTRA VENIT, aut, ut in hebraeo, ad verbum: IN VANITATE VENIT, hoc est, nec sibi nec alteri usui esse potest. ET PERGIT AD TENEBRAS, id est, vix natus, morte extinguitur. Sed et avaro isti, de quo loquitur, similiiter contingit: NAM NON VIDIT SOLEM, NEQUE COGNOVIT BONI ET MALI DISTANTIAM, id est, perinde vivit, quasi non viveret; non, enim, vedit solem, qui hoc solis iubar numquam pacato et defacato animo, numquam laetis oculis hausit. Nam videre solem, pro laetari et fructum vitae ca-

pere interpretamur ex illo Tobiae dicentis (Tob., v): *Quae mihi laetitia esse potest, qui solem non video.* Itaque, neque solem videt, neque distantiam boni et mali cognoscit, propterea quod quid boni horum bonorum haberet usus, expertus numquam est; et, quod abortivo accidit, ut sensu boni careat, quia in ipso vitae hujus atque lucis ingressu extinctus est, huic similiter propter suam stultitiam evenit. ETIAM si, inquit, DUOBUS MILLIBUS ANNIS VIXERIT, id est, etiam si vixerit diutissime, quod hyperbole dici intelligitur. Nemo, enim, quamvis vivax, vitam ad bis milia annos produxit. Sed ait: NONNE AD UNUM LOCUM PROPERANT OMNIA? Quo superiori collationem concludit. Quasi dicat: constat, ergo, unam esse et parem utriusque rationem, eodem redire utrumque, unam summam esse, cumdem exitum vitaeque conditionem utrumque habere. Sequitur:

7.—Omnis labor hominis in ore ejus: sed anima ejus non impletur.

Est alia ratio, qua studium congerendae pecuniae vanum esse docet, sumpta ex eo, cuius gratia divitiae parantur. Nam quo victus suppetat, ea de causa opes institutae sunt. Porro ad victum necessaria, cum pauca sunt, tum paratu facilima; avarus, autem, prae cupiditate nullum sibi constituit modum. OMNIS, inquit, LABOR HOMINIS IN ORE EJUS.—Id est: Omnis labor hominis eo dirigitur, dirigiri certe debet, ut victum sibi paret; omnis, inquam, labor qui pecuniae causa impenditur. Nam pro eo, de quo agit, interpretandus est; agebat, autem, de studio colligendae pecuniae. Ergo quidquid in eo studio laborari debet, victus causa laborandum est. Quem ad victum, etsi pauca necessaria sint, famen anima ejus, id est, avari hominis et pecuniae studiosi collectoris, numquam satiat, hoc est, numquam expletur ejus desiderium. Nam pro desiderio anima appellatur in his Litteris, ut in illo

(Ps. xxvi): *Ne tradideris me in animas tribulantium me*, id est, desideriis inimicorum ne me tradideris. Itaque, non satiatur avari desiderium, quasi infinitis egeat, cum tamen nullus egeat nisi paucis. — Quare subjicit:

8.—*Quid habet amplius sapiens ab stulto? et quid pauper, nisi ut perget illuc, ubi est vita?*

Nam, etsi hoc aliorum quidam interpretentur, et alii accipiunt alter; tamen, sine dubio cum superiori oratione conjungitur, et ex illa ducitur. Quod, enim, supra dixerat, laborare homines virtus gratia, et ejus rei causa opes esse a natura institutas, id nunc magis explicit atque confirmat, dicens neminem esse, sive est sapiens sit, sive stultus habeatur, sive inter divites, sive inter pauperes numeretur, cui opes ad alios aptae sint usus. QUID, inquit, HABET AMPLIUS SAPIENS AB STULTO? scilicet, quod attinet ad naturalem divitiarum, de quo loquimur, usum. Quasi dicat: Nemo, quamvis sapiens, alium esse rectum divitiarum usum doceat, nec quin si sit carum naturalis usus, nemo, quamvis indoctus, dubitet aut ignoret: idem divites, idem egentissimi cognoscunt homines. NISI UT PERGET ILLUC, UBI EST VITA.—Id est, omnes id agunt, ut victimi sibi, quaevis opibus, parent. Sed quod noster verit: NISI UT PERGET ILLUC, UBI EST VITA, id in hebreo, verbum de verbo: QUID AMPLIUS PAUPERI, QUI NOVIT AMBULARE CORAM VIVENTIBUS? Quo postrema inopia laborans significatur pauper, ut si dixisset: pauper, qui extreme indiget, qui ostiatis stipem rogaturus obambulat, seque apud omnes summe pauperem profitetur, id est, pauper mendicus, quem Graeci πολύτης nominant, quasi dicas petaceum pauperem. Sic nos hunc, et qui proxime praecessit, interpretamur versum; quid alii dicant, haud nescii. Nam quidam sic: OMNIS LABOR HOMINIS IN ORE EJUS, id est, omni homini, pro sua ratione et modo, dimensus est labor

suus et proprius; τιμή, enim, Hebreis interdum mensura significatur et modus. Sed anima ejus non impletur, hoc est, per inscitiam, suo non contentus, aliorum quisque se ingerit muneri, nemoque imperare sibi potest, sua ut curret, alienis ne se immisceat. Alii isto modo: OMNIS LABOR HOMINIS IN ORE EJUS, id est, pro cujusque ingenio et in-stituto, ita cuique in vita accedit. Nam quae male amamus, ea nobis supplicia saepe sunt. Amat quis pecuniam? pecunia torquet illum misere. Ambit honores? partus honor magnas illi dolundi causas affert. Sectatur voluptates? voluptatum usus molestias gignit gravissimas. Nec, enim, illud falsum esse possit: Nonne, si malefeceris, statim in foribus peccatum aderit? (Gen. IV), id est, peccati sequentia poena. Id, enim, ipsum, in quo quis peccat, quod concupiscit, male animum ejus excruciat, et meritas de illo poenas exigit: ET TAMEN, inquit, ANIMA EJUS NON IMPLETUR, id est, nec tamen sic delusi atque vexati, a male amando umquam desistimus, nec ipsa saltim experientia nos cautiores reddunt. Quae, quidem, explanatio-nes verae per se sunt, sed parum cum superioribus con-sentaneae atque aptae. Sequitur:

9.—*Melius est videre quod cupias, quam desiderare quod nescias.*

Quod exponi potest dupliciter. Uno modo, ex persona Salomonis, sic dicentis: Haec, igitur, cum ita sint, prae-stabilius est, o avere, VIDERE, id est frui (nam in his Litteris videre pro frui usurpatum saepe, ut in illo: *Credo videre bona Domini in terra viventium. Ps. xxvi;*) igitur, MELIUS EST frui EO, QUOD CUPIAS, hoc est, praezentibus frui, et iis, quae ad manum habes, uti, quam desiderare quod nescias, id est, quam desiderio parandi majores opes, quas tamen nescias utrum consequentur sis, labores subire et pericula addire maxima. Nam est hoc proprium avaro-

rum, ut quae sitis parcant, opibus quaerendis studeant, et ob id periculosa et laboris plena negotia suscipiant. Cui illud Pauli consonat (*Heb.*, XIII): *Sunt mores sine avaritia, contenti praesentibus.* Alio modo et hoc interpretari potest, quasi ex persona avari, qui his verbis respondeat ei, quod dictum fuerat, praeter victum nihil aliud ex his bonis carpere, vel qui ea possident, vel qui ea ostiati omnia rogant. Respondet, enim, ut hoc sit, praestare tamen ea possidere et ad manum habere parata, eis ut tuo arbitratu, quoties velis, et quantum velis, perfri possis, quam alios rogare, et in diem vivere, incerto eventu, et cura et sollicitudine assidua. Quam responsionem Salomon rejicit, dicens: *SED ET HOC VANITAS EST, ET PRAESUMPTIO SPIRITUS.* Nam, certe, hoc timore vano, quo avari sollicitantur, efficiunt, ut dum carent ne quando egeant, perpetuo in egestate versentur. Recte enim ille: «Avaro tam deest, quod habet, quam quod non habet.» Ex quo, merito Christus (*Matth.*, VI): *Nolite, inquit, solliciti esse de crastino; sufficit diei malitia sua, et: Nolite solliciti esse, quid manducatis, neque corpori vestro quid induamini; scilicet enim pater vester quoniam illis indigetis.* Sed, praeter haec, hebraea ipsa alio exponi poterunt modo; ad verbum, enim, sic habent: *BONA VISION OCULORUM PRAEIRE ANIMAEM.* Quibus, certe, antefertur providentia levitati, et ratio libidini; idque dicitur, melius, scilicet, ac praestabilius esse provide cuncta agere, quam libidine et cupiditate duci. Quod Symmachus sequutus, sic verit: *MELIUS EST PROVIDERE, QUAM AMBULARE, UT LUBET.* Nam oculi providentiam significant, ut in illo psalmi (*Ps. xxxiii*): *Oculi Domini super iustos, et aures eius in preces eorum, et in alio (*Ps. c*): Oculi mei ad fidèles terrae.* Ire, vero, animam (quoniam anima pro desiderio, ut diximus, appellatur), nihil aliud est, quam cupiditates suas quemque sequi, et quod Ezechiel (c. 1?) fere eadem orationis figura dicit: *Ambulare in viis cordis sui.* Ergo Salomon, ad superiora consentanea atque apte, cum expo-

suisset, quanto in errore versantur avari, unde is error manat, exponit. Manat, enim, ex eo, quod non rationem, sed cupiditatem ducem sequuntur. Si, enim, ratione ducentur, videbent, quando ex divitiis nihil aliud, quam victimus quaeritur, qui tamen constat paucis, congerendi opes et congestis parcendi nimium esse stultum studium. Sed ad id attendamus, quod sequitur; est, enim, perobscurum, et, ut apparet, nullo modo cohaerens cum superioribus. Sequitur enim:

10. — Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus: et scitur quod homo sit, et non poterit contra fortiorum se in iudicio contendere.

In quo, quid sibi Salomon velit intelligere, est difficile, et absolute et in comparatione. Per se, enim, ex hac oratione vix potest ulla, Salomone digna, sententia. Comparebat, autem, id est, habita ratione eorum, quae praecesserunt, nihil communem aut conjunctum eum illis habet, ut videtur. Referamus, ergo, id ut magis appareat, omnium sententias. Divus Hieronymus et interlinearis nominata Glossa sic: *QUI FUTURUS EST,* id est, Christus (nam yafieinatum esse Christi adventum hoc loco Salomonem dicunt); ergo Christus, qui futurus aliquando est, *JAM VOCATUM EST NOMEN EJUS*, per Prophetas scilicet, antequam nasceretur: Et SCITUR, quod verus homo sit futurus, et qua homo, Patre minor existet, et idcirco adversus illum nunquam contendet. Sed haec sunt aliena ab argumento proposito, nec satis apta ipsi Christo. Quando, enim, ille cum Patre in iudicio contendit, aut contendere comatus est, aut contendendi cum illo ratio ipsi ulla aut causa fuit? aut quando de eo dubitatum est, utrum posset contendere? Olympidorus, autem: *Shepe, inquit, homines eorum, quae in vita accident, causas quaerunt; quare hic pauper, ille dives; hic formosus, ille deformis.* Hos, igitur, inquisito-

res curiosos ut compescat Salomon, hoc loco ad Dei consilium cuncta revocat, dicens: Quidquid futurum est, aut certe quidquid fuit, eritve, jam esse vocatum nomen ejus, id est, a Deo, cui ex tota aeternitate notum est, decretum et stabilitum. Quare homines esse se, et suam infirmitatem agnoscentes judicio cum Deo contendere nolle, id est, in his curiosum esse, non velle. Verum haec nec satis cohaerent inter se, nec conjungi cum superioribus ullo modo possunt. Lyranus, porro, dicit, Salomonem hic docere solins Dei esse res futuras et contingentes cognoscere; et homines in hoc Deo aequiparari velle, nullo modo debere. Sed et haec expositio eodem viito, quo superior, laborat. Sunt, ergo, alii qui dicant, quoniam Salomon in superioribus avaros et pecuniae cupidos arguebat homines, qui, cum tenacitatis arguuntur, dicere solent, ad dubios vitae eventus paratas haberé velle et congestas divitias, et suae vitiisae cupiditatí eam causam praetexunt; idcirco, ipsum nunc, hanc ut illorum dissimulationem rejiciat, scribere avaros vane id obtendere. Quia quae eventura sunt, non solum Deo nota sunt, sed ab eodem ita praedicta, ut nulla nostra præcautione impediri possint. Quare ea qui caverre aut effugere volunt, cum potentiore se contendunt, id est, certamen ineunt cum Deo frustra et inutiliter. Sed et hi in eo errant, quod præcautionem non probant. Plura enim, nisi præcaverentur, evenient; quae, quia caveruntur, non eveniunt. Nec, enim, Ceilanorum insidias et prædicionem effugisset David, eas nisi, Dei sequutus monita atque oracula, præcavisset.

Mili videtur ista simplicissime et verissime isto modo exponi posse. Salomon superiori oratione, cum avarorum, tum ambitionis aliorumque hominum errores exposuit, vitaeque humanae, vitiis plenae et studio terrenarum rerum penitus deditae, miseriam et vanitatem explicavit. Ergo nunc, hec tanquam epiphonemate omnem eam orationem concludens, dicit: nec novum aliiquid, nec diversum

a suo ingenio homines facere, si, terreni cum sint, terrena diligent, ea una summis studiis sectentur; hoc vel nomine testari, hoc ipsis a principio iuditum esse, nec solum iuditum, sed et solitum Deique ipsis testatum affirmatum voce, quando pronos in malum ferri ab ipso suo ortu cunctos homines dixit, et ideo contendere cum illis amplius noluit, sed universos capite damnavit. Alludit, enim, ad ea, quae scribuntur in *Genesi* de nomine primo homini iuditio, deque eisdem hominis lapsu, de posterorum peccatis, de Dei indignatione in eos diluvii tempore. Quasi ita dicat: Sed quid plura commemoro? aut quid tam multis de vanitate studiorum hominum dispiro, cum quod homini ingenium sit, quam ejus vana et ad humum prona studia, uno possim docere verbo? Etenim, jam olim qualis homo futurus esset, qui ei imposuit nomen testatus est ipso nomine. Adam, quippe, id est, terrenum nominavit ipsum. Terrenus, porro, qui est, in terram specet necesse est; humilia, certe, ejus erunt, et vilia, et inanitatis plena studia. QUI FUTURUS, inquit, EST, JAM VOCATUM EST NOME NUS, id est, qui et qualis homo futurus esset, JAM VOCATUM EST NOME NUS, hoc est, in nomine, quod ei impositum est, vocatum est, id est, notum redditum et manifestum, qualis esset futurus. ET SCITUR, QUOD HOMO SIT, hebreica: NAM NOTUM EST, QUOD IPSE ADAM, id est, constat Adam nominatum. Adam, autem, ab Adama, quae Hebraic terra est, nomen ductum plane terrenum significat. Quod, enim, de terra fixisset Deus hominem, ideo Adamum nominavit ipsum, ut in *Genesi* scribitur (11). Ergo cum homo sit, et vocetur terrenus, imbecillus certe erit, et terrenarum sectator rerum. Et quo ejus magis adhuc imbecillitatem et ad malum pronitatem explicaret, adjecti: ET NON POTERIT contendere cum fortiore se, pro: Et non potuit (temporis enallage) CONTENDERE CUM FORTIORE SE, nempe, cum serpente, cuius fraude mala superatus scribitur (*Genes.*, III). Quasi dicat: Et terrenus a

principio nominatus est, et eodem fere tempore a serpente superatus fuit; et ob id, a principio et ad terram pronus est, et peccare docut. Vel: ET NON POTERIT CONTENDERE CONTRA FORTIOREM SE, id est, cum cupiditate sua. Nam quia terrenus est, terreni in eo vigent et dominantur affectus. Vel certe: ET NON POTERIT CONTENDERE CONTRA FORTIOREM SE, id est, terrenus est, ut nomen ipsum indicat, et ob il carnis affectibus usque eo serviens, ut Deus aliquando, quasi de illius desperaret salute, profensus sit, se cum illo nolle amplius contendere. Nam hebraic ita sunt posita, ut intelligi atque interpretari utroque modo possint, vel quod homo cum Deo contendere non possit, vel quod Deus cum homine litigare noluerit. Nam hebraic, ad verbum, sic: ET NON POTERIT CONTENDERE CUM EO, QUI FORTIOR IRSO. Cum, autem, affirmat Deum cum homine contendere aut nolle, aut non posse, aperte alludit ad id, quod Deus, perspecta hominum nequitia atque flagitios, ipsos cum aquis diluvii delera pararet, legitur dixisse (*Gen. vi*): *Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum, quia caro est.* Nam pro permanebit, in hebraeo est idem verbum, pro quo hic noster contendere vertit. Ex quo nonnulli et illud sic: *Non litigabit spiritus meus cum homine, quia caro est.* Quibus verbis eo magnitudinis hominum peccata per venisse dicuntur, ut in eis sanandis omnis, quae ponetur opera et industria, frustra et inutiliter poni et insumi censeretur. Itaque, ut medici eos aegros, quorum de salute desperant, tandem sua cura desistunt; sic Deus, cum illis hominibus, eo quod caro essent, ille est, perditissimis atque profligatis essent moribus perdit, contendere amplius nobeat. Contendere, inquam, hoc est, monere, arguere, corripere, ad meliorem mentem variis rationibus revocare, propterea quod omnem eam medicinae facienda rationem ipsa magnitudo mali quodammodo superabat.

Quare Salomon rectissime, ad hominum in vitia pronitatem ostendendam, in medium protulit quid de illis Deus

olim censisset, ac fere ita dixit: Cum homo rebus studet perituriis et inanibus, haudquaquam a suo ingenio discedit, nihil a se alienum facit. Terrenus, enim, est atque nominatur, ac moribus ita suo respondet nomini, ut qui fortior illo est, quique omnia potest, Deus, superioribus temporibus pravitatem morum ejus cum vidisset, prope vixit tanti mali magnitudine, contendere cum eo atque agere amplius nolnerit, ut memoratur in Genesi. Cui consentaneum est, quod sequitur:

II.—**Verba sunt plurima, multam in disputando vanitatem habentia.**

Nam est perinde, ac si diceret: Sunt et alia plurima, quae de vanitate studiorum humanorum disputari, et quamvis copiose, dici et commemorari possunt. Vel, certe, hoc dicit, esse plura alia, in quae ipse non minus copiose dicere atque inventhi posset, quam est adversus avaros invictus: usque adeo vita hominis vitiis et erroribus scatet.